

International Journal of Social
Science Research
www.ijssr.net
ijssresearch@gmail.com
ISSN: 2146-8257

TURKEY and the BAGHDAD PACT

Mehmet Korkud Aydın¹

Kırıkkale Üniversitesi, Rektörlük, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü

ORCID: 0000-0003-1645-7825

ABSTRACT

As of the 2nd World War, the competition between the USA and the Soviet Russia, which determined the world politics, caused that an era called “Cold War” appeared. Turkey became a natural member of the Western Block by taking side with the USA in this grouping. One of the most important results of the security policies of Turkey was the establishment of the Baghdad Treaty.

The Baghdad Treaty was established on February 24, 1955 with the entrepreneurship of Turkey and Iraq. Within the process, Iran, Pakistan and the UK also participated to the Baghdad Treaty. However, no other Middle Eastern countries aside from Iraq respected the Baghdad Treaty. After the military coup in Iraq by General Kasım, the new Iraqi Government decided to resign from the Baghdad Treaty. Then, the center of the organization was transferred to Ankara. Soon after, the Baghdad Treaty was changed into CENTO with the leadership and participation of the USA. CENTO sustained its existence until the Iranian Revolution in 1979, and after this date, it was dissolved when Iran quit the organization.

The establishment of the Baghdad Treaty is important in that it explains the foreign policy of Turkey during Cold War years. In the present study, the characteristics of the foreign policy of Turkey, and the role of Turkey in the organization in the process that started from the establishment of the Baghdad Treaty until the dissolution of CENTO, and the viewpoint of the Middle-Eastern countries on Turkey will be dealt with.

Key Words: Baghdad Pact, Turkey, the Middle East, Foreign Policy, Adnan Menderes

ARTICLE INFO

Received: 24.11.2020

Published online:

31.12.2002

EXPANDED SUMMARY

Purpose

The aim of this research is to provide for understanding of Turkey's foreign policy approaches and rules in the process of establishment of the Baghdad Pact and after. The primerly sources of the study are books, articles, official documents and the newspapers in the national press of the period. The main press sources we used in our study are as follows;

---

¹ (korkudaydin@hotmail.com.)

Aksam, Cumhuriyet, Hurriyet, Halkci, Milliyet, Tan. The news in newspapers are a summary of the approach of the Turkish Press to establishment of the Baghdad Pact.

Method

This article is a qualitative study. Primarily, the sources was scanned and then, official documents and press resources of the relevant period were examined, as well as articles and boks in this context. The information we obtained as a result of the literature review was interpreted according to the relevance of the subject. The findings of the article emerged as a result of these comments.

Results

After the World War II, the rivalry between the USA and the USSR started the Cold War era. During the Cold War, the two superpowers did not fight directly, they shared their trump card with regional proxy wars. Under these conditions, both states have cooperated with states that are active in the regions they want to dominate. After World War II, Turkey need to rapprochement with the West Block due to the aggressive policy followed by the USSR. Turkey wants to be allied with the United States and Britain, which has shaped its foreign policy in this direction. Followed by Turkey's security-based foreign policy was provided the Baghdad Pact, established in 1955.

One of the regions causing competition between the USA and the USSR is the Middle East. II. After World War II, the states in the region gained their independence. The vacuum that emerged with the liquidation of British and French colonialism was filled by these two states. Considering the spread of socialism in the Middle East as a threat, the USA took action in the 1950s to design the region. With the election of Eisenhower as president, the US interest in the region has increased. John Foster Dulles, who became Foreign Minister in 1953, was closely involved in the Middle East. Dulles tried to develop a project called the Northern Belt to control the Middle East. Therefore, Dulles organized a trip to the Middle East. Dulles has also visited Turkey upon the invitation of the Turkish government. As a result of the interviews from Dulles with the Turkish Government, Turkey started working to lead to the establishment of a regional defense line.

Baghdad Pact was established with the initiative of Turkey and the Iraqi government on February 24, 1955 date. The USA and Britain made an effort to establish the Baghdad Pact, which is important for their interests in the Middle East. However, the USA has not been a direct member of the Baghdad Pact. Turkey, Iraq, Iran, Pakistan, and England were members of the Baghdad Pact. Turkey wanted Syria, Lebanon, and Jordan to join the Baghdad Pact. However, Egypt has prevented these countries from joining the Baghdad Pact. Egypt, which has embraced Arab socialism, was a close ally of the USSR. Consequently, he argued that they supported the Baghdad Pact to establish the hegemony of Western states in the Middle East. In addition, Egypt established a military pact in response after the Baghdad Pact was established.

Baghdad Pact dissolved after a coup occurred in Iraq in 1958. The new Iraqi Government adopted Arab socialism and established a close relationship with the USSR. Under these conditions, Turkey, Iran and Pakistan had set up CENTO with the participation of the United States.

CENTO was not as effective an organization as the Baghdad Pact. Iraq's separation from the union negatively affected the Western Bloc's accounts in the Middle East. In 1979, a revolution took place in Iran. The new Iranian Government established after the revolution also changed its relations with the Western world. The first example of this change was Iran's departure from CENTO. After this development, CENTO ceased its activities.

The establishment of the Baghdad Pact is an important example for understanding the conditions that shaped Turkish foreign policy during the Cold War. Turkey asked both wanted to enter under a protective shield against the Soviet threat and maintain relations with Middle Eastern countries in this regard. However, due to the establishment of the Baghdad Pact resulting reactions are caused to acquire a negative image in the eyes of Turkey's Middle Eastern countries. In addition, political developments show that the Baghdad Pact failed to achieve its established goals and objectives.

The conditions that created the Baghdad Pact and the activities of the Pact were closely followed by the Turkish press. For this reason, in our study, we focused on Turkish press sources.

TÜRKİYE ve BAĞDAT PAKTI¹

Mehmet Korkud Aydın²

Kırıkkale Üniversitesi, Rektörlük, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü

ORCID: 0000-0003-1645-7825

ÖZET

MAKALE BİLGİSİ

II. Dünya Savaşı'nın ardından dünya siyasetini belirleyen ABD ve Sovyet Rusya arasındaki rekabet, “Soğuk Savaş” olarak adlandırılan bir dönemi ortaya çıkarmıştır. Türkiye bu gruplaşma içinde, ABD'nin yanında yer alarak Batı Bloğunun doğal bir üyesi haline gelmiştir. Türkiye'nin Soğuk Savaş döneminde takip ettiği güvenlik politikalarının en önemli sonuçlarından biri ise Bağdat Paktı'nın kurulması olmuştur.

Bağdat Paktı, 24 Şubat 1955 tarihinde Türkiye ve Irak hükümetlerinin girişimi ile kurulmuştur. Süreç içinde Bağdat Paktı'na İran ve Pakistan ile birlikte İngiltere'de katılmıştır. Ancak Irak dışında hiçbir Ortadoğu ülkesi Bağdat Paktı'na itibar etmemiştir. General Kasım tarafından gerçekleştirilen askeri darbenin neticesinde yeni Irak Hükümeti Bağdat Paktı'ndan ayrılma kararı almıştır. Bundan sonra teşkilatın merkezi Ankara'ya kaydırılmıştır. Çok geçmeden de Bağdat Paktı; ABD'nin iştiraki ve öncülüğünde CENTO'ya dönüştürülmüştür. CENTO ise 1979 İran Devrimi'ne kadar varlığını sürdürmüş, bu tarihte İran'ın teşkilattan ayrılması üzerine dağılmıştır.

Bağdat Paktı'nın kuruluşu, Türkiye'nin soğuk savaş döneminde takip ettiği dış politikayı izah etmesi bakımından önemlidir. Çalışmada, Türkiye'nin takip ettiği dış politikanın özellikleri, Bağdat Paktı'ndan CENTO'nun dağılmasına kadar Türkiye'nin teşkilat içindeki rolü ve Ortadoğu ülkelerinin Türkiye'ye bakışı üzerinde durulacaktır.

Alınma

Tarihi:24.11.2020

Çevrimiçi yayınlanma

tarihi: 31.12.2020

Anahtar Kelimeler: Bağdat Paktı, Türkiye, Ortadoğu, Dış politika, Adnan Menderes

Giriş

II. Dünya Savaşı, sonuçları itibariyle uluslararası alanda yeni bir rekabeti ortaya çıkarmıştır. ABD ve SSCB arasında gelişen bu rekabet, dünyanın “doğu” ve “batı” olmak üzere iki kutba bölünmesine sebep olmuştur. Bu dönem iki süper güç arasında yaşanan mücadele; taraflar arasında doğrudan bir sıcak savaş yaşanmamış olması ve tarafların kozlarını bölgesel anlamda vekâlet savaşları ile paylaşmış olmaları nedeniyle Soğuk Savaş dönemi olarak adlandırılmaktadır (Armaoğlu, 2015: 377).

Türkiye, II. Dünya Savaşı'nın ardından şekillenen uluslararası şartlardan oldukça ağır bir şekilde etkilenmiştir. Nitekim Türkiye'nin sınır komşusu olan SSCB, II. Dünya Savaşı'nın ardından dünya üzerindeki etkinliğini artıracak politikalar takip etmeye başlamıştır. Bu durum SSCB'nin Türkiye'ye karşı takip ettiği siyaseti değiştirmesini de beraberinde getirmiştir.

¹ Bu makale, 28 Mayıs 2018'de ICRES International Conference on Research in Education & Science Sempozyumunda; “Bağdat Paktı ve Türkiye” ismi ile sunulmuş olan bildirinin genişletilmiş ve düzenlenmiş halidir.

² (korkudaydin@hotmail.com.)

Nitekim SSCB, Türkiye'ye karşı sürdürdüğü dostluk politikasından 1945 yılında vazgeçmiş ve 1925 tarihli Türk-Sovyet Dostluk ve Saldırmazlık Anlaşmasını fesih ettiğini ilan etmiştir.(Narinç, 2019: 188). SSCB Dışişleri Bakanı Molotov, Türk mevkidaşı Selim Sarper'e bir nota vermiş ve ülkesinin taleplerini iletmiştir. Söz konusu talepler şunlardır;

I- Moskova Antlaşması'nın (16 Mart 1921) belirlediği Türk-Sovyet sınırının, Sovyetler Birliği'nin lehine değişmesi; Kars ve Ardahan'ın SSCB'ye iade edilmesi.

II- SSCB'nin İstanbul ve Çanakkale Boğazlarının savunmasına ortak olması ve bu maksatla SSCB'ye Boğazlar üzerinde üst tahsisinin yapılması.

III- Montreux Sözleşmesi ile belirlenmiş olan Boğazlar rejiminin tadili. Türkiye ve SSCB arasında Montreux yerine yeni bir antlaşmanın imzalanmasıydı (Ural, Topçu, 2016: 521).

SSCB'nin talepleri Türk dış politikasında zorunlu bir değişikliğe sebep olmuştur. Türk hükümeti söz konusu talepleri kesin bir dille geri çevirmiştir. Türkiye bir süre SSCB ile olan münasebetlerini eski haline getirmeyi denemişse de sonuç olarak Sovyet idaresinin kabul edilmesi mümkün olmayan istekleri karşısında Moskova ile ilişkileri kesmek zorunda kalmıştır. Türkiye SSCB'nin tehditleri karşısında ise İngiltere ve ABD üzerinden Batı Bloğunun bir parçası haline gelmek istemiştir.(Akkaya, 2012: 4 vd).

SSCB'nin 1949 yılında atom silahı geliştirmiş olması ve bu silahı kullanmaya hazır olduğunu dünya kamuoyuna duyurması Soğuk Savaş sürecinde dengeleri değiştiren önemli bir gelişmedir (Sander, 2002: 219). Bu durum Türkiye'nin güvenlik endişelerini de artırmıştır. Süreç içinde İngiltere ve ABD ile ikili ilişkilerini iyi bir düzeyde tutmayı başaran Türkiye, artık güvenliğini sağlamak için çok uluslu güvenlik teşkilatlarına katılmayı bir zorunluluk olarak görüyordu. SSCB'nin atom gücüne sahip olmasından endişe duyan bir diğer ülke ise ABD idi. ABD bu durum karşısında SSCB'nin askeri anlamda kuşatılması gerektiği düşüncesi ile Ankara'dan Türkiye'de bir üs kurma talebinde bulunmuştu. Ankara bu talebi olumlu karşılamış olsa da ABD'ye üst tahsisinin ancak Türkiye'nin NATO'ya katılması durumunda sağlanabileceği cevabını vermişti. Nitekim Türkiye, uluslararası alanda ortaya çıkan gelişmelerin bir sonucu olarak 18 Şubat 1952'de NATO üyeliğine kabul edildi.

SSCB'yi kendi bölgesinde kuşatma arzusunda olan ABD, Türkiye'nin NATO'ya katıldığı dönemde bu amaç doğrultusunda savunma teşkilatlarının kurulması gerektiğini düşünüyordu. Türkiye, SSCB'nin saldırgan siyaseti karşısında bölgesel güvenlik teşkilatlarının kurulması hususunda en az ABD kadar istekli idi. Nitekim Türkiye, uluslararası ilişkilerde takip ettiği siyasetle bu arzusunu göstermişti (Küçükvatan, 2011: 77).

Türkiye Sovyet ideolojisini ve yayılma arzusunu bir tehlike olarak görse de, "Manda-Himaye" sisteminden henüz kurtulmuş olan Ortadoğu devletleri arasında farklı siyasi yaklaşımlar mevcuttu: Nitekim Ortadoğu coğrafyasında, Batı dünyasının sömürgeci geçmişine tepki olarak SSCB ile yakın bir ilişki geliştirmek arzusunda olan devletler çoğunlukta idi. Bu durum gerek Türkiye'nin güvenliğini gerekse Ortadoğu üzerinde bir takım hesapları olan ABD ve İngiltere gibi güçlü devletlerin menfaatlerini tehdit ediyordu. Bu nedenle ABD ve İngiltere ile birlikte Türkiye, Arap ülkelerinin SSCB ile olan ilişkilerini yakından takip etmişlerdi.

ABD'nin Ortadoğu ile ilgili sistemli bir politika geliştirmesi ise Eisenhower'ın başkanlığı döneminde mümkün olmuştur. 1953 yılında Dışişleri Bakanı olarak atanan John Foster Dulles Ortadoğu'da ABD'nin menfaatlerinin sağlanması için yoğun bir mesai harcamıştır (Serbest, 2016,402). Nitekim aynı yıl ABD, İngiltere'nin de desteğini alarak bölge ülkelerini SSCB'ye karşı örgütlemek için "Kuzey Kuşağı" ismi ile anılan projeyi hayata geçirmeye çalışmıştır. Dulles henüz bu projenin hazırlık aşamasında, SSCB'nin Ortadoğu üzerindeki etkisini anlamak ve durumu yerinde görmek maksadıyla bölgeye bir gezi düzenlemiştir.

Türkiye, John Foster Dulles'in seyahat programında başlangıçta yer almamaktaydı. Zira Türkiye hâlihazırda Batılı devletlerin programları ile uyumlu bir dış politika takip etmekteydi. Bununla birlikte Türkiye, Dulles'in Ortadoğu programını kendi dış politika hedeflerini gerçekleştirmek için bir fırsat olarak görmüş ve dönemin Başbakanı Adnan Menderes Dulles'i Ankara'ya davet etmişti. Böylece 26-27 Mayıs tarihleri arasında Türk hükümet yetkilileri ile Dulles arasında bir görüşme gerçekleşti. Görüşmeler sırasında Türk tarafı, SSCB'nin bölgede yarattığı tehdidi Arapların genel olarak kavramadıklarını, bu tehdite karşı bölgesel işbirliğinin ise sadece Arap ülkelerinin bir araya gelmesiyle gerçekleştirilemeyeceğini belirtmişti. Bu noktada hükümet yetkilileri, Türkiye'nin Ortadoğu savunma planlarında başat bir rol oynaması gerektiğini savunmuşlardı. Dulles ise bu görüşlere katıldığını belirtmiş fakat Arapların da sistem içinde tamamen yabancılaştırılmamaları gerektiğini ifade etmişti(Bostancı, 2013: 172 vd).

Dulles Ortadoğu gezisini tamamladıktan sonra, 1 Haziran 1953 tarihinde ABD Ulusal İstihbarat Konseyi'ne bir açıklama yapmış ve SSCB tehdidinde maruz kalan İran, Irak, Suriye, Pakistan ile Türkiye'yi kapsayan "Kuzey Kuşağı" isimli bir savunma projesi kurulması gerektiğini söylemiştir. Dulles, Türklerin SSCB'ye karşı bir savunma projesine katılmaya hevesli olduklarını, bununla birlikte ekonomik açıdan güçlerini aşan bir silahlanma arzularının bulunduğunu belirtmiştir. Ayrıca Dulles, Pakistan'ın da ABD'ye karşı "dost canlısı" bir siyaset takip ettiğini söylemiştir.

Bağdat Paktına Giden Yol

Dulles'in Ulusal İstihbarat Konseyi'ne yaptığı bilgilendirmenin ardından ABD Hükümeti 28 Aralık 1953 ve 19 Mayıs 1954 tarihlerinde, Türkiye ise 2 Nisan 1954 tarihinde Pakistan Hükümeti ile söz konusu projeyi hayata geçirmek maksadı ile anlaşmalar imzalamışlardır.

Türkiye ile Pakistan arasında imzalanan anlaşmanın askeri bir anlaşma olmadığı, kültürel, ekonomik ve teknik bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Bununla birlikte söz konusu anlaşma Ortadoğu'nun savunması için kurulması planlanan yapının ilk adımı olması bakımından önemli bir gelişmedir (Çetinkaya, 2016: 6).

Türkiye'nin bölgesel iş birliği geliştirmek maksadıyla anlaşma imzalamak istediği ikinci ülke Mısır olmuştur. Ancak Nasır bu konuda Türkiye ile herhangi bir şekilde uzlaşmak istememiş böylece Türkiye ve Mısır arasında bir iş birliği kurulamamıştır. Taraflar arasında bir uzlaşımın sağlanamamasının en önemli nedeni ise, Mısır üzerinde ki SSCB nüfuzu ve Mısır'ın Arap dünyasına liderlik etme arzusudur. Türkiye Mısır ile uzlaşamayacağını gördükten sonra, Arap dünyasına liderlik etme konusunda Mısır'ın rakibi olarak görülen Irak hükümetinin kapısını çalmıştır (Duman, 2015: 315 vd.).

Adnan Menderes Irak Başbakanı Sait Paşa ile görüşmek üzere 6 Ocak 1955 tarihinde Bağdat'a hareket etmiştir. Bu görüşmede iki ülke arasında bir ittifak kurulması ve iktisadi, kültürel meselelerin görüşülmesi planlanmıştır. Türk heyetinin Irak'a gerçekleştirdiği ziyaret Irak basını tarafından da ilgiyle takip edilmiştir. Türk basınına yansıdığı hali ile Irak El Ahval Gazetesi'nde konu ile ilgili yayınlanan baş makalede görüşmeler hakkında şu ifadeler kullanılmıştır; *"Bu kıymetli ziyaret Ortadoğuda son ayların dostluk hadiseleri arasında ehemmiyetlidir. Türk Arab münasebetleri üzerindeki bulutları tamamı ile izale edecektir. Bu ziyareti Irak Başvekilinin İstanbul ziyareti hazırlamıştır. İki memleket münasebetlerinin iyiye doğru gitmesinde bu ziyaretin büyük rolü vardır. burada Türk ve Irak ricali arasında yapılacak görüşmelerin Ortadoğu müdafaasındaki boşluğu dolduracak müspet neticelere varmasını dileriz."*

Irak'ta yayın yapan bir başka yayın organı El Şaap gazetesi ise başmakalesinde

görüşmeleri şu cümleler ile değerlendirmiştir: “*Dost ve komşu milletler arasındaki münasebetler esasen dostane ve kardeşçedir. Komşu ve dost memleket Başvekilinin bu ziyareti mevcut dostluk ve kardeşliği takviye edecek ve tamamlayacaktır. Türkiye’nin bugünkü kuvvetli durumu Milletlerarası sahada ve bilhassa Ortadoğu’daki bu ziyaretin kıymetini arttırmaktadır. Irak’da Arab âleminin mühim bir rüknü olduğu için iki tarafın kardeşliği hayırlı ve müspet neticelere varacaktır. Bu ziyaretin İstanbul temaslarından ve Türk Başvekilinin Arab dostluğu hakkındaki beyanatından sonra vuku bulması ayrıca ehemmiyetlidir. Bağdat’da yapılacak konuşmaların hayırlı olmasını dileriz. İki memleket arasındaki yardımlaşmayı ve iki memleket ve dünya menfaatleri lehine temin etmesi en büyük ve en samimi arzumuzdur.*” (Cumhuriyet, 8 Ocak 1955).

Taraflar arasındaki görüşme 10 Ocak 1955 tarihinde gerçekleşmiştir. Görüşmelere Irak adına Başbakan Nuri Sait Paşa, Ahmet Muhtar Baban, Burhanettin Başayan, Ankara Büyükelçisi İbrahim Akif El-Alusi, Irak Dışişleri Genel Sekreteri Bahaddin Avni katılmıştır. Türk Delegasyonu ise, Adnan Menderes, Fuat Köprülü, Muharrem Nuri Birgi ile Bağdat Büyükelçisi Muzaffer Göksenin’den oluşmuştur.

12 Ocak 1955 tarihinde Türk heyeti Irak’ta ki görüşmelerini tamamlamıştır. Başbakan Adnan Menderes, Irak Meclisinde Türkçe bir konuşma yaparak ziyaretleri esnasında Irak milletinin gösterdiği yakınlığa teşekkür etmiş ve iki ülke arasındaki ilişkilerin önemine değinmiştir (Cumhuriyet, 13 Ocak 1955). Ortaya çıkan manzara, görüşmelerin iki ülke arasında bir paktın kurulması adına olumlu bir sonuç verdiğini göstermektedir. Ancak bu sonuç Irak’ta, özellikle Nuri Sait Paşa’ya karşı olan ve Mısır ile yakın ilişki içinde bulunan çevrelerde, huzursuzluğa sebep olmuştur (Çetinkaya, 2016: 9). Zira, Nuri Sait Paşa’nın Türkiye ile serbestçe bir pakt imzalayabileceğini ilan etmesinin hemen ardından Türkiye’nin Bağdat Büyükelçiliği’nin bahçesinde bir bomba patlamıştır. Patlamada can ve mal kaybı yaşanmamıştır. Olayın ardından Irak hükümetinin yayınladığı tebliğde patlama ile ilgili şu ifadeler kullanılmıştır; “*Bugün sabaha karşı, komünist veya Siyonist oldukları tahmin edilen kimseler tarafından Türk büyükelçiliği binasına bir bomba atılmıştır. Bomba binanın bahçesine düşmüştür. Nüfusça kayıp yoktur. Polis failleri şiddetle aramaktadır.*” (Cumhuriyet, 31 Ocak 1955).

Irak Başbakanı Nuri Sait Paşa’ya verilmiş olan bu gözdağı da işe yaramamış ve taraflar arasında bir iş birliği anlaşması imzalanması engellenememiştir. Adnan Menderes, Irak ile bir paktın imzalanması kesinleşince, Suriye ve Lübnan hükümetlerine de görüşmek üzere davette bulunmuştur. Bu teklife Lübnan, ilk başta Arap devletlerine danışmak üzere kesin bir cevap vermemiş kısa bir süre sonra ise Türk tarafının teklifini reddetmiştir. Suriye ise özellikle Mısır’ın etkisi altına girerek Türkiye’nin davetini kesin bir dille reddetmiştir. Bu noktada Türkiye ve Suriye arasında Hatay konusunda yaşanan gerginliğinde Şam hükümetinin iş birliği fikrine olumsuz yaklaşmasına sebep olduğu düşünülebilir.

Irak’ın iş birliği fikrine sıcak yaklaşmasının en önemli sebebi, Mısır’ın bölgedeki etkilerinden çekinmesiydi. Hali hazırda İngiltere ile “manda-himaye” döneminden kalma yakın ilişkileri bulunan Irak hükümeti bu noktada yeni süper güç ABD’nin de desteğini arkasında hissetmek istiyordu.

Türkiye’nin iş birliği kurmak için girişimlerde bulunduğu bir diğer ülke Ürdün olmuştur. Dönemin Cumhurbaşkanı Celal Bayar 1955 yılının Kasım ayında Ürdün Kralı ile görüşmüştür. Ürdün Kralı görüşme esnasında ılımlı bir yaklaşım sergilemiş olsa da, zaten

İngiltere ve ABD ile olumlu bir ilişki içerisinde bulunuyor olması ve Mısır'ın tehdidinden çekiniyor oluşu nedeniyle iş birliği teklifini reddetmiştir. (Aydın, 2019: 245 vd.).

Mısır'ın Arap ülkeleri üzerinde baskı kurmasının nedeni ise, kendi bölgesinde belirleyici aktör olma arzusu ve mevcut Mısır hükümetinin SSCB ile dostluk ilişkileri geliştirmiş olmasıdır. Bu noktada Mısır, Batı Bloku'nun güvenliği için oluşturulacak bir teşkilata Arap ülkelerinin katılmaması için yoğun bir çaba sarf etmiştir (Yılmaz, 2016: 214-216). Nitekim 22 Ocak tarihinde Kahire'de Mısır Hükümeti'nin çağrısıyla bir konferans toplanmıştır. Konferansa Arap ülkelerinin başbakanları davet edilmiştir. Ancak Irak Başbakanı Nuri Sait Paşa sağlık sorunlarını gerekçe göstererek Kahire'ye gitmemiş, onun yerine toplantılara Başbakan Yardımcısı Fazıl Cemali katılmıştır. 27 Ocak tarihli konferansta Irak temsilcisi Celali, ülkesinin Türkiye ile bir pakt kurma konusunda kararlı olduğunu söylemiştir. Celali, Mısır'ın iddia ettiğinin aksine Ortadoğu'nun savunulmasında Arap Devletleri arasındaki emniyet anlaşmasının yeterli olmadığını ve bölgenin savunması için bölge ülkeleri ve onların müttefiki olan diğer devletlerle ittifak kurmanın zorunlu olduğunu iddia etmiştir. Irak'ın bu amaçla tek başına hareket etmeyi göze aldığını belirten Celali, gerekirse Irak'ın Arap Birliğinden dahi çekilebileceği mesajını vermiştir (Hürriyet, 31 Ocak 1955). Bu durum karşısında Mısır Hükümeti muhtevasını açıklamadan “kesin kararlar” alacağını belirtmiştir. Bu “kesin kararlar” Mısır'ın Arap Birliği Pakti'ndan çekilmesi şeklinde yorumlanmış ve Arap ülkeleri arasında endişe yaratmıştır. Ayrıca Mısır, konferans esnasında Arap ülkelerinin Arap Birliği dışındaki ülkelerle savunma anlaşmalarını yapmaması yönünde bir teklifte bulunmuştur. Ancak bu teklife Suriye, Ürdün ve Lübnan itiraz etmişlerdir. Mısır bu toplantı ile arzu ettiği gibi Bağdat Pakti'nin kurulmasına engel olamamıştır. Bununla birlikte Arap ülkelerinin pakta katılmasını engellemeyi ise başarmıştır (Serbest, 2016: 409).

Irak'ın Türkiye ile bir savunma teşkilatında yer almak hususunda ortaya koyduğu kesin tavır karşısında Arap Birliği marifetiyle dört kişilik bir heyet Nuri Sait Paşa ile görüşmek için Bağdat'a gitmişlerdir. Heyetin Nuri Sait Paşa'ya Türkiye- Irak Anlaşmasını imzalamaması hususunda telkinde bulunduğu iddiası dönemin basın kaynaklarına da yansımıştır. (Akşam, 1 Şubat 1955).

Mısır'ın Arap Birliği toplantısında bahsettiği “kesin kararlar”, 2 Şubat 1955 tarihinde devlet başkanı Nasır'ın beyanatu ile netleşmiştir. Nasır, Türkiye ile Irak arasında bir savunma pakti imzalanması halinde her iki ülke ile de ilişkileri keseceğini ve Arap Birliği'nden ayrılarak tarafsız bir Arap bloku kuracağını söylemiştir. Ayrıca Mısır hükümeti bu konuda Nasır'a yetki vermiştir. (Akşam, 3 Şubat 1955). 3 Şubat 1955 tarihinde ise Irak Hükümeti, Türkiye ile Irak arasında bir savunma anlaşmasının kısa süre içinde imzalanmasına karar vermiştir (Akşam, 4 Şubat 1955).

Türkiye-İrak Müdafaa Anlaşması ve Bağdat Pakti

Ortadoğu'da SSCB tehdidine karşı bir güvenlik pakti kurulması fikri, Mısır marifetiyle Arap dünyasında olumsuz bir etki yaratmış olsa da, Türkiye ve Irak arasında 24 Şubat 1955 tarihinde imzalanan Türkiye- Irak Karşılıklı İşbirliği Antlaşması ile hayata geçirilmiştir. Anlaşmayı Türkiye adına Adnan Menderes, Irak adına ise Başbakan Nuri Said Paşa imzalamıştır. (Hürriyet, 25 Şubat 1955).

Türkiye ve Irak arasında imzalanan anlaşma, 25 Şubat 1955 tarihinde TBMM genel kurulunda görüşülmüştür. Anlaşma ile ilgili Meclis'e bilgi veren isim Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü'dür. Köprülü milletvekillerine hitaben yaptığı konuşmada, bu anlaşmanın hem barış hem de güvenlik şartlarını muhafaza etmek arzusu ile hazırlandığını ifade etmiş ve bu konuda şu cümleleri kurmuştur; “Bu Andlaşma ile, şimdiye kadar takib ettiğimiz gibi yalnız kendi emniyetimizi değil, kendi emniyetimizin en büyük mesnedini teşkil eden dünya emniyetini, sulhsever milletlerin müşterek emniyetini temin hususunda yeni bir adım daha atmış bulunuyoruz... Bu defa yüksek huzurunuz ve

tasvibinize arz olunan bu yeni Andlaşma ile Türkiye yalnız kendi emniyetini değil, aynı zamanda Orta - Şark'ın sükûna, huzura, istiklâl muhtaç olan vaziyetini nazarı itibara almış ve burada bir sulh cephesi, taarruza karşı bir mukavemet cephesi kurabilmek için adım atmış bulunuyor. Gerek hükümetiniz, gerek epey zamandan beri bu meseleler hakkında kendisi ile samimî teşriki mesaide bulunduğumuz, görüş birliği yaptığımız Irak Hükümeti hem kendi menfaatlerini temin hem de müşterek sulh ve emniyet gayesine hizmet gibi hem realist hem idealist iki maksadı birden takib etmiş bulunuyorlar” (TBMM Zabıt Cerideleri, 1955: 807). Köprülü konuşmasının devamında iki ülke arasında imzalanan anlaşmanın muhtevassından bahsetmiş ardından ise TBMM’de bulunan partilerin temsilcileri söz alarak anlaşma ile ilgili partilerinin yaklaşımlarını izah etmişlerdir. Köprülü’den sonra Demokrat Parti meclis grubu adına Hulusi Köymen söz almış ve Hükümetin politikalarını şu sözleri ile övmüştür; “Sayın arkadaşlarım, Hükümetimizin faal ve dinamik ve yılmaz bir gayretinin mahsulü olarak huzurunuzda getirilmiş olan bu eser de, diğer eserlerin tamamlayıcısı ve dünya sulhuna hizmet edici bir eser olarak alkışlanmaya lâyıktır. Sayın Hariciye Vekilimizin burada biletraf izah ettikleri veçhile Türk - Irak Andlaşması dünyanın nazik noktalarından birini teşkil eden Orta - Şark'ın muayyen sahasında sulhu korumak için Türkiye ile Irak'ın iş birliği yapmasını sağlayıcı bir anlaşma olmak itibarıyla bu Andlaşmanın her türlü takdire liyakat kazanan bir kıymet ifade ettiğini izaha mahal yoktur.” (TBMM Zabıt Cerideleri, 1955: 810).

Hulusi Köymen’in ardından Cumhuriyetçi Millet Partisi grubu adında Osman Bölükbaşı söz almıştır. Bölükbaşı, Birleşmiş Milletler ideali ve NATO çerçevesinde barışçıl ve dürüst bir siyaset takip edilmesinin memleket menfaatlerine en uygun hareket olduğunu söylemiş ve partisinin Ortadoğu’da bir güvenlik teşkilatı kurulması hususunda Hükümeti desteklediğini belirtmiştir. Bölükbaşı, Hükümetin Irak ile imzalamış olduğu anlaşma ile ilgili partisinin tebrik ve desteklerini ise şu cümleler ile ifade etmiştir; “Dost ve kardeş Irak'la yapılan ve sulhçu ve tedafüi bir maksat taşıyan ve taahhütlerimizi mahfuz tutan bu anlaşmayı bu vadideki gayretlerin ilk semeresi olarak karşıladığımızı ve Hükümeti bu başarıdan dolayı tebrik ettiğimizi ifadeden zevk duyarız.” (TBMM Zabıt Cerideleri, 1955: 811).

Meclis oturumunda CHP adına söz alan isim Turgut Göle’dir. Göle, Türkiye ile Irak arasındaki tarihi bağları da vurgulayarak söz konusu anlaşma için “mesud bir hadise” tanımlamasını yapmıştır. Bununla birlikte Göle, partisinin anlaşma hükümleri ile ilgili bir takım eleştirileri olduğunu da ifade etmiştir. Göle Hükümete Irak ile Türkiye arasındaki anlaşmanın sürdürülmesi ve iş birliğinin tesisi konusunda Hükümete verilmesi istenen yetkinin Meclisin yetki sınırını ihlal ettiğini savunmuştur. Ayrıca Göle, anlaşmanın dördüncü maddesine de değinmiş ve bu maddenin Türkiye’nin NATO’ya karşı hak ve görevlerini muhafaza etmesi noktasında muğlak bir durumu ortaya çıkardığını iddia etmiştir. Göle partisinin tüm çekincelerine rağmen bu anlaşmayı bir “sulh eseri” olarak gördüklerini ifade etmiş ve şunları söylemiştir; “Bu itibarla Orta-Doğu’da diğer bir devlet aleyhine her hangi bir mahsus maksadı bulunmamasını tabii sayıyoruz. Anlaşmanın Orta-Doğu’da sulh içinde beraberlik temini ve ihtilâfların kaldırılması için faydalı olmasını temenni eder hükümeti bu başarısından dolayı tebrik ederiz.”

Turgut Göle’nin konuşmasının ardından Başbakan Adnan Menderes söz almıştır. Menderes ile Göze arasında soru cevap şeklinde gerçekleşen konuşmalar sırasında Menderes Hükümetin dış politikada TBMM’nin yetkilerini çiğnemek niyetinde olmadıklarını ancak Hükümetin yetkilerini de sonuna kadar kullanma hakkına sahip olduklarını belirtmiştir. Buna karşılık Göle, anlaşmaya desteğini yinelemiş ve Hükümete Meclisin yetkilerine saygı duymaları noktasında güvendiklerini ifade etmiştir. (TBMM Zabıt Cerideleri, 1955: 811 vd.) Meclis’te ortaya çıkan manzara, iktidar partisi ile muhalefet partilerinin dış politika konusunda genel anlamda uyuştuklarını göstermesi bakımından önemlidir.

CHP'nin söz konusu anlaşma ile ilgili dile getirdiği eleştiriler de anlaşmanın mahiyetinden ziyade Anayasa ve TBMM'nin yetkileri ile ilgilidir. Nitekim görüşmelerin sonunda anlaşma maddeleri oylanmış ve oturuma katılan 449 milletvekilinin tamamının oyları ile kabul edilmiştir.

Anlaşmanın 1. Maddesine göre taraflar emniyet ve müdafaalarını temin için BM Anayasası'nın 51. maddesine uygun şekilde iş birliği yapacaklardır. Taraflar bu iş birliğini sağlamak için gerektiğinde özel anlaşmalar imzalayabileceklerdir. Anlaşmanın 3. maddesinde taraflar birbirlerinin iç işlerine karışmamayı karşılıklı olarak taahhüt etmişlerdir. 4. maddede ise, taraflardan birinin üçüncü bir devlet ile giriştikleri anlaşmaların söz konusu bu anlaşma ile çelişmeyeceği garanti altına alınmıştır. 5. madde Arap devletlerinin her iki devlet tarafından da tanınmaları kaydıyla anlaşmaya dahil olabileceklerini ifade etmektedir. (Bu madde, İsrail'in pakta katılmasına engel olma özelliği taşımaktadır.) 6. madde teşkilatlanma ile ilgili olup; *"Akidlerin adedi asgari 4'ü bulduğu andan itibaren Andlaşmayı alakadar eden maksatlar dairesinde çalışmak üzere vekiller seviyesinde bir daimi konsey kurulacaktır"* denilmektedir. Ayrıca 7. ve 8. maddelerde, anlaşmanın 5 sene zarfında geçerli olduğu ve anlaşmaya taraf olan devletlerin Ankara'da toplanarak *"tastik olunacak"* hususları da ayrıca belirleyecekleri ifade edilmektedir (Resmî Gazete, 1955: Sayı 8942).

Türkiye ve Irak arasında imzalanan anlaşma, Bağdat Paketi'ni ortaya çıkarmıştır. Türkiye ve Irak Anlaşmasından sonra; İngiltere, İran ve Pakistan imzaladıkları anlaşmalar ile Bağdat Paketi'ne katılmışlardır. Nitekim 1955 yılının Nisan ayı Türkiye adına bu konu ile ilgili yoğun diplomatik görüşmeler ile geçmiştir. 1 Nisan 1955'te Pakistan'a resmi bir davette bulunulmuş ve Lübnan ile de yine aynı konuda görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca İngiltere 4 Mart 1955'te Irak ile bir anlaşma imzalayarak Bağdat Paketi'nin oluşumu adına önemli bir anlaşma imzalamıştır.

Pakistan'ın Bağdat Paketi'ne daveti, Türkiye ve Irak'ın Karaçi'de ki Büyükelçileri marifetiyle gerçekleştirilmiştir. İki ülkenin ortak notası ile Pakistan Hükümetine bildirilen davet mektubunda şu ifadeler kullanılmıştır; *"Türkiye ve Irak Hükümetleri dost ve kardeş Pakistan'ı sulh ve emniyetin takviyesi için derin sempati ve sevinçle daima takip etmişlerdir...Türkiye ve Irak hükümetleri dost ve kardeş Pakistan'ın büyük ehemmiyetini ve kadrini ne kadar iyi idrak ettiklerini bir kere daha isbat etmiş olmak için, Bağdat muahedenamesine iltihaka karar vermesi takdirinde bunu en büyük memnuniyetle karşılayacaklarını müstereken beyan eylemeyi muvafık görmüşlerdir."* (Milliyet, 5 Nisan 1955).

4 Nisan 1955'te Irak ve İngiltere hükümetleri arasında bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşma ile 1930 tarihli İngiliz-İrak anlaşması feshedilmiş ve İngiltere'nin Türkiye- Irak Paketi'ne katılması hususunda iki hükümetin temsilcileri bir anlaşma imzalamışlardır. Anlaşmayı İngiliz Hükümeti adına Bağdat Büyükelçisi Sir Michael Wright ve İngiltere Dışişleri Bakanlığı Parlamento Sekreteri Rober Turton ile Irak adına Başbakan Nuri Sait Paşa ve Dışişleri Bakanı Burhanettin Başayan imzalamışlardır. Söz konusu anlaşmanın imzalanmasının ardından Irak Kralı Faysal, Bağdat Radyosu'nda bir konuşma yapmıştır. Kral Faysal bu anlaşma ile eski İngiliz-İrak anlaşmasının sona erdiğini ve böylece Irak'ın tam hükümran devletler safında yer aldığını söylemiştir. Kral Faysal bu münasebetle 4 Nisan'ın Irak için milli bir bayram günü ilan ettiğini bildirmiştir. (Milliyet, 5 Nisan 1955).

Lübnan Devlet Başkanı Camilla Chamoun beraberinde Başbakan Sami El Sulh ve bir diplomasi heyetiyle birlikte Nisan ayında Türkiye'ye gelmişti. Chamoun 3 Nisan'da Ankara, 5 Nisan'da ise İstanbul'da temaslarda bulunmuş, bu sırada kendisine Cumhurbaşkanı Celal

Bayar eşlik etmiştir. (Milliyet, 6 Nisan 1955).

Lübnan Cumhurbaşkanı Chamoun'un Türkiye ziyareti, Bağdat Paketi'nin kuruluş süreci münasebetiyle önem arz etmekteydi. Bu durum Ali Naci Karacan'ın Milliyet Gazetesi'nde ki köşesinde de ayrıntılı bir şekilde izah edilmiştir. Karacan, Chomun'un Türkiye ziyaretini Ortadoğu'nun emniyet nizamının güçlendirilmesi bakımından hayırlı bir hadise olduğunu ifade etmiş ve Lübnan'a bu konuda atfedilen öneme dair şu cümleleri kullanmıştır; "... Lübnan'ın henüz Bağdat anlaşması altında resmen imzası olmasa bile, o anlaşmanın ruhu ve manasiyle mutabakat halinde olduğuna şüphe bırakmamaktadır. Dost Lübnan'ın Arap alemi içindeki geo-politik vaziyeti hesaplanırsa, bu fiili katılmanın, doğru yoldakilerin safına bu fiili katılmanın, bir vesikanın altına imza atmaktan, kıymet itibariyle ne farkı vardır?" (Karacan, 1955: s.1). Tüm bu olumlu haberlere rağmen, Türkiye'de Lübnan'ın Bağdat Paketi'ne katılacağı yönünde olan olumlu beklenti karşılığını bulmamıştır. Lübnan Bağdat Paketi'nin kuruluşunda takip ettiği ılımlı siyasete rağmen siyasi dengeler gereği bu oluşuma katılmamıştır.

Pakistan, 23 Eylül 1955 tarihinde Bağdat Paketi'ne katıldığını Irak Hükümeti'ne bildirmiştir. Pakistan'ın katılımı ile Bağdat Paketi'nin altıncı maddesi gereği bakanlıklar düzeyinde bir dördü daimi konsey kurulması için çalışmalar başlamıştır. Bu gelişme pakta üye ülkeler tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Başbakan Adnan Menderes Pakistan Başbakanı Muhammed Ali'ye bir tebrik mesajı göndermiştir (Milliyet, 24 Eylül 1955).

Bağdat Paketi'ni tamamlayan gelişme ise 3 Kasım 1955 tarihinde ise İran'ın bu organizasyona katılmasıdır. Paktın açılış toplantısı ise 21 Kasım 1955 Bağdat'ta yapılmıştır. Bağdat Paketi'nin ilk toplantısında, Adnan Menderes bir konuşma yaparak bu teşkilatın kuruluş gerekçesini izah ederken isim vermeden "şimaldeki tehlike" diyerek SSCB'nin varlığını işaret etmiştir (Milliyet, 22 Kasım 1955). Bu toplantı neticesinde; Bağdat Paketi Daimi Organizasyonu kurulmuştur. Türkiye böylece 1954 yılında gerçekleştirilen Balkan İttifakının ardından ikinci bir bölgesel savunma ve iş birliği teşkilatının kuruluşunda yer almıştır (Armaoğlu, 2015: 473 vd).

Uluslararası Tepkiler

Bağdat Paketi'nin, özellikle Mısır'ın girişimlerinin bir sonucu olarak, Arap dünyası üzerinde olumlu bir etki uyandırmadığı görülmektedir. Mısır'ın bu noktada ki en önemli propagandası Batı yayımcılığının Bağdat Paketi ile Ortadoğu'ya hakim olacağı yönünde olmuştur. Mısır, bu konuda bölge ülkelerinin güvenlik endişelerini bir propaganda aracı olarak kullanmaktan da çekinmemiştir. Kahire Radyosu, Türkiye ile Irak arasındaki anlaşma imzalandıktan birkaç gün sonra, Türk Ordusu'nun Suriye sınırına asker yığıldığı iddiasında bulunmuştur. Türk basınına yansıdığı haliyle Kahire Radyosu'nun söz konusu haberinde şu ifadeler kullanılmıştır; "*Türkiye hükümetinin, Suriye ile olan hududlarına ordu kuvvetlerini yığıldığı haber verilmektedir. Bazı siyasî yorumcular bu hareketlerden maksadın, Suriye milletvekilleri üzerinde ecnebi çalışmalarına muhalif olan Başbakan Sadri el Adali hükümetine güvenoyu verecekleri anda bir baskı mahiyetinde telakki olunuyor. Gene öğrendiğimize göre Mısır-Arab güvenliği paketi gereğince, Suriye herhangi bir anda tecavüze uğradığı zaman Mısır Suriye'yi destekleyecektir.*" Kahire Radyosu'nun yaptığı yayın Türkiye ile birlikte Suriye'yi de rahatsız etmiştir. Suriye'nin "yarı resmi" yayın organı olan El Cumhuriye gazetesi Kahire Radyosu'nun haberinin "baştan başa yalan" olduğunu bildirmiş ve Türkiye ile Suriye münasebetleri ile ilgili şu cümleleri kullanmıştır; "*Türkiye ile Suriye arasında sıkı ve samimi bir dostluk mevcuttur. Bu dostluğun bozulmasını icab ettirecek hiçbir hadise cereyan etmemiştir. Ortadoğuta sulhun ve istikrarın bekçisi olan Türk ordusu ise hiçbir zaman müteceviz emellerin hizmetine koşmamıştır. Kalmaz da... Türkiye, yakın komşusu ve*

dostu Suriye'nin iç işlerine müdahaleyi bu memleketin meclisi veya efkâr-ı umumiyesi üzerinde en ufak bir baskı yapmayı dahi aklına getirmez. Türkiye kendisi için istiklâl ve mülki tamamlık mefhumlarına ne kadar büyük bir titizlikle bağlıysa komşusu ve dostu bütün milletlerin mülki tamamlılıklarına ve istiklâllerine de o kadar hürmetkârdır. Şimdiye kadar hiçbir vesile ile mütearriz bir hüviyet iktisab etmemiş ve her fırsatta (yurdda sulh, cihanda sulh) prensibine sadık kalmış olan Türk dış politikasının bugüne kadar ki bütün inkişafı yukarıdan beri izaha çalıştığımız hususların doğruluğunu göstermeğe kafidir.” (Cumhuriyet, 27 Şubat 1955). El Cumhuriye Gazetesi'nde ki yazılardan hareketle, Suriye Hükümeti'nin Mısır ve Türkiye arasında bir denge kurmak arzusunda olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu denge süreç içinde Mısır lehine bozulacaktır. Ayrıca Fransa'da bölgede ki etkinliğini kaybetmek istemediği için Suriye ve Lübnan hükümetlerine Bağdat Paketi'na katılmamaları yönünde baskı yapmıştır.

SSCB'nin bölgesinde kuşatılmasını isteyen ABD, özellikle Mısır'ın takip ettiği siyasetin etkisi ile Bağdat Paketi'na doğrudan üye olmamış, Paktın Bakanlar Konseyi'ne gözlemci statüsünde dahil olmuştur. Böylece paktın ABD çıkarlarını korumakla görevli olduğu yönündeki iddiaları geçersiz kılmayı hedeflemiştir. ABD daha sonra 1956 senesinde Paktın “Ekonomik ve Yıkıcı Eylemlerle Mücadele” Komitesine, 1957 senesinde de “Askeri Komite”ye üye olmuştur. ABD takip ettiği bu siyaset ile bir taraftan SSCB'ye karşı bir güvenlik hattının oluşturulmasını sağlamış diğer taraftan da Mısır, Suriye ve Suudi Arabistan ile olan münasebetlerini bozmaktan kaçınmıştır. Bu hususta ABD'nin gözettiği dengenin bir başka nedeni ise İsrail ile ilgilidir. Zira İsrail, kurulan bu paktın Araplar üzerinde bir etki uyandırarak kendi güvenliğine de zarar vereceğinden endişe duymaktadır (Bostancı, 2013: 177).

Türkiye ile İsrail arasında bu dönemde ticari anlamda üst düzey bir ilişki söz konusu olmakla birlikte, Türkiye'nin gerek Arap devletleri ile yakın bir iş birliği kurma siyaseti izlemesi gerekse Filistin konusunda Arap tezini desteklemesi İsrail'i rahatsız etmiştir. Her ne kadar Bağdat Paketi Arap ülkelerinin desteğini kazanamamış olsa da Türkiye'nin bu yöndeki ısrarlı girişimleri İsrail'in bölgesel güvenliğini sorgulamasına sebep olmuştur (Yeşilbursa, 2010: 81). Ayrıca Bağdat Paketi'na İsrail'in katılmasına müsaade edilmeyeceği taraf ülkeler tarafından da kayıt altına alınmıştır. Bununla birlikte, Bağdat Paketi'na karşı olan Arap ülkeleri ise bu organizasyonun İsrail'in güvenliğine ve bölge petrolünün batılı devletlerin kontrolüne geçmesine hizmet edeceği suçlamasında bulunmuşlardır (Seydi, 2011: 3).

Mısır, Suriye ve Suudi Arabistan ortak bir bildiri yayınlarak ülkelerinin söz konusu teşkilata katılmayacaklarını ve Arap dünyasını siyasi, askeri ve ekonomik anlamda güçlendirecek bir antlaşma yapmaya karar verdiklerini ilan etmişlerdir. Mısır öncülüğünde bir anlaşma gerçekleştirileceği anlaşılınca Başbakan Adnan Menderes açıklama yaparak duruma tepki göstermiştir. Menderes, söz konusu anlaşma ile ilgili düşüncelerini ve Türkiye-Suriye ilişkilerinin zarar görmesinden duyduğu endişeyi şu cümleler ile dile getirmiştir; “*Mısır idarecilerinin bize karşı hasmane hareket ve tasavvurlarına, Suriye'nin, anlaşma akdetmek suretiyle iltihak etmesi ciddiyetle karşılamamız lazım gelen bir hadisedir. Eğer bu teşebbüs ve hareket daha ileri inkişaf gösterirse, Türkiye- Suriye münasebetlerinin istikbali bakımından endişe duymamak mümkün değildir.”* (Akşam, 6 Mart 1955). 10 Mart 1955'te ise Türkiye'nin Şam Büyükelçisi, Suriye'nin Dışişleri Bakanı Hasan el-Asm'i makamında ziyaret etmiş ve kendisine Türk Hükümetinin notasını sunmuştur. Türk Hükümeti'nin notasında Türkiye-İrak ilişkileri karşısında Suriye'nin Mısır ile giriştiği teşebbüslerden duyulan rahatsızlık dile getirilmiştir. Ayrıca, Mısır ve Suriye arasında hazırlanmakta olan paktın doğrudan Türkiye'nin aleyhinde olduğu, bu durum karşısında Ortadoğu'da vuku bulacak nahoş hadiselerden de

doğrudan Suriye Hükümeti'nin sorumlu tutulacağı bildirilmiştir. Türkiye'nin verdiği nota karşısında Suriye Dışişleri Bakanı aynı gün bir basın açıklaması yapmış ve Suriye'nin Türkiye-Irak Pakti'na muhalif olmadığını, Mısır'ın giriştiği savunma pakti çalışmalarının da İsrail'in bölgedeki varlığı ile ilgili olduğunu söylemiştir. Halid el-Asm konuyla ilgili şu açıklamayı yapmıştır; “*“Mısır'ın teklif ettiği paktin tek gayesi Arap dünyasını İsrail'in tecavüzlerine karşı korumaktır. Bu İsrail ile asla sulh yapmak taraftarı değiliz. Irak Türkiye ile imzalamış olduğu pakti, kendi hududunu müdafaa için yapmıştır. Buna kimsenin itiraza hakkı yoktur. fakat bizim de Mısır'la kuracağımız pak istikbalimiz için, Türkiye-Irak Paktidan daha az mühim değildir. Türkiye'ye gelince, arzumuz iyi komşuluk münasebetlerimizi idame etmek ve bunun takviyesine çalışmaktadır..”* (Cumhuriyet, 11 Mart 1955).

Mısır ve Suriye arasında yaklaşık yedi ay süren görüşmeler neticesinde, 20 Ekim 1955 tarihinde Şam'da askeri bir pakt imzalanmış ve taraflar askeri birliklerini ortak bir kumandanlığın bünyesinde birleştirmeye karar vermişlerdir.(dipnot) Bu anlaşmayı 27 Ekim'de Mısır-Suudi Arabistan Savunma Antlaşması izlemiştir. Söz konusu bu anlaşma ile iki ülkenin ordusunun yine ortak bir kumandanlık bünyesinde birleştirilmesine karar verilmiştir. 21 Nisan 1956 tarihinde ise Mısır, Suudi Arabistan ve Yemen arasında bir savunma anlaşması imzalanmıştır. Böylece Mısır, Suudi Arabistan, Suriye ve Yemen, bölgelerinde Bağdat Pakti'na karşı alternatif bir teşkilat kurmayı başarmışlardır (Bostancı, 2013: 178). Mısır ve Suriye hükümetlerinin takip ettikleri siyaset göz önünde bulundurulduğunda, Bağdat Pakti'na alternatif olarak kurulan bu teşkilatın SSCB'nin etkisi altında olduğu anlaşılmaktadır. Yani soğuk savaşın iki kutuplu yapısı bu noktada da kendisini göstermiştir. SSCB, Bağdat Pakti'ndan duyduğu rahatsızlığı gizlememiş, Stalin'in ölümünden sonra iş başına gelen ve kısmi bir yumuşama politikası takip eden Nikola Kruşçev bu konuda yaptığı bir açıklamada; Bağdat Pakti'nin “Türk-Sovyet ilişkilerine gölge düşürdüğünü” söylemiştir(Albayrak: 2005).

Bağdat Pakti'nin Kuruluşundan Sonra Ortadoğu'da Yaşanan Gelişmeler

Türkiye ile Arap ülkelerinin, güvenlik endişeleri konusunda farklı fikirlere sahip oldukları 1955 yılında Endonezya-Bandung'da gerçekleştirilen ve Asya-Afrika Konferansı olarak da anılan zirvede bir kez daha ortaya çıkmıştır. Hindistan, Pakistan, Endonezya, Seylan ve Birmanya'nın girişimleri ile iki kutuplu dünya düzeni içinde üçüncü bir yol inşa etmek arzusu ile toplanan ve “Bağlantısızlar Hareketi”ni ortaya çıkaran Bandung Konferansı'na Türkiye'de davet edilmiştir. Türkiye'yi bu toplantıda dönemin Başbakan Yardımcısı Fatin Rüştü Zorlu'nun başkanlığındaki heyet temsil etmiştir. Türk Delegasyonu konferans sürecinde önemli bir rol oynamış ve Türkiye'nin Bağdat Pakti'nin oluşumunda ortaya koyduğu iradeyi burada da sergilemiştir. Türk Heyeti adına konferansta konuşan Zorlu, Hindistan'ın tarafsızlık siyasetini eleştirerek bu tutumu benimseyen ülkelerin SSCB'nin yayılcı politikalarından zarar göreceğini iddia etmiştir. Hali hazırda tarafsızlık politikasını savunur gözüken Hindistan ve Mısır'ın aslında SSCB'nin etkisi altında olduğu düşünüldüğünde, Türk tarafının SSCB'yi hedef alan söylemlerinin bu ülkeleri rahatsız etmesi kaçınılmaz olmuştur. Nitekim Mısır lideri Nasır ve Hindistan lideri Nehru Türkiye'yi gerek Bağdat Pakti'nin kurulmasında oynadığı rol gerekse Bandung Konferansı'nda Türk delegasyonunun yapmış oldukları çıkışlar nedeniyle “Amerikan Uydusu” olmakla suçlamışlardır (Akşam, 22 Nisan 1955; Halkçı, 22 Nisan 1955; Tan, 22 Nisan 1955).

Mısır'ın Arap ülkeleri üzerinde etki sahibi olması, Batılı devletlerin menfaatlerine karşı da olumsuz bir etkiye sahiptir. Nitekim Sudan'da 1956 senesinde Mısır yanlısı olan Umma Partisi'nin seçimleri kazanması Mısır'ın Kuzey Afrika'da Batılı devletlerin etkisini kırma konusunda ortaya koyduğu önemli bir başarı olmuştur. 26 Temmuz'da ise Nasır, Süveyş Kanalı'nı devletleştirdiğini açıklayarak Batı dünyasını tamamen karşısına almıştır. Bu

durum üzerine Fransa ve İngiltere harekete geçerek Mısır'a 29 Ekim'de askeri bir operasyon gerçekleştirmişlerdir (Sander, 2002: 302 vd). Süveyş sorununun muhataplarından biri olan İsrail'de Mısır'a saldırmıştır. ABD ise bu operasyon esnasında safını açık bir şekilde belli etmemiş ve bunun bir sonucu olarak İngiltere ile Fransa Mısır ile uzlaşmak zorunda kalmıştır. Bu uzlaşmada SSCB'nin başı çektiği Varşova Paktı'nın NATO ile karşı karşıya gelmesi ve SSCB lideri Nikola Kruşçev'in İngiltere ile Fransa'nın "saldırgan politikalarından" vazgeçmemeleri halinde Londra ve Paris'e saldırıcaıkları tehdidinde bulunması etkili olmuştur.

Süveyş Savaşı'nın ortaya çıkması ile birlikte Bağdat Paktı Konseyi, Mısır'a saldıran İngiliz hükümetini davet etmeden toplanma kararı almıştır. Hükümet Başkanları düzeyinde gerçekleşen toplantıların ilki 7 Kasım'da Tahran'da ikincisi ise 26 Kasım'da Bağdat'ta toplanmıştır. Toplantılar neticesinde, saldırı kınanmış ve askeri güçlerin bölgeden çekilmesi çağrısı yapılmıştır. Paktın güçlü bir üyesi olan İngiltere'nin kınanmış olması, İsrail'in Mısır'a saldırısı ve Filistin konusunda Arap devletleri nezdinde zor duruma düşen Irak'ın elini rahatlatmak üzere alınmış bir karar olarak yorumlanabilir. Bununla birlikte Türkiye'de Arap devletlerine bir jest yaparak Tel-Aviv'deki elçisini geri çağırma kararı almıştır(Soysal, 2000: 492).

1957 yılına kadar bölgesel bir savunma ittifakını genişletme çabasında olan Türkiye, Süveyş Krizi ile birlikte Ortadoğu'da ki gelişmelerin içine daha aktif bir şekilde girmiştir. Türkiye'nin özellikle SSCB yanlısı rejimlere karşı müdahalede bulunulması için istekli olması SSCB'yi de kızdırmıştır. Nitekim Kruşçev bu politika karşısında Ankara'ya gözdağı vermek için, bölgedeki karışıklığın bir savaşa dönüşmesi durumunda Türkiye'nin sadece bir gün ayakta kalabileceği yönünde bir tehditte bulunmuştur. Kruşçev'in bu çıkışı üzerine ABD, Türkiye'yi olası bir tehlikede savunma sözü vermiştir. Bununla birlikte ABD'nin, Türkiye'nin takip ettiği politikadan rahatsızlık duyan İngiltere ile hemfikir olduğunu gizlemediği de görülmektedir (Ekincikli, 2010: 258).

Süveyş Savaşı sırasında etkin bir adım atmayan ABD, savaş sonrasında SSCB'nin Ortadoğu'da saygınlığının arttığı ve komünizmin bölgede yayılmasının kolaylaştığı yönünde bir endişeye kapılmıştır. Bunun bir sonucu olarak ABD Başkanı Eisenhower kendi adı ile anılan bir doktrin yayınlayarak komünizm tehdidi ile karşı karşıya bulunan devletlere yardım etme sözü vermiştir. Eisenhower Doktrini Bağdat Paktı'na üye olan 4 bölge devleti ile birlikte Lübnan tarafından da iyi karşılanmıştır. 1958 yılında ABD bu çerçevede Lübnan'a asker göndermiştir (Sander, 2002: 305). Bundan sonraki süreçte Bağdat Paktı'nın kontrolünün tamamıyla ABD'nin eline geçtiği de görülmektedir.

Bağdat Paktı Konseyi 3 ila 6 Haziran 1957 tarihleri arasında Karaçi'de toplandığında İngiltere'nin toplantıya davet edilmediği görülmektedir. Buna karşılık toplantıya katılan ABD ile üye ülkeler arasında ki ilişkiler geliştirilmiş, ABD hükümeti Türkiye, İran ve Pakistan'a iletişim ağı ve ulaşım konularında yardım etme kararı almıştır. Üç ülke ise ABD'nin yardımları üzerine Eisenhower Doktrinini desteklediklerini resmen açıklamışlardır (Aydın, 2019, 250).

Bağdat Paktı'ndan dışlanmış bir görüntü arz eden İngiltere, Süveyş Buhranından sonra ilk defa 27-30 Ocak 1958 tarihleri arasında Ankara'da gerçekleştirilen konsey toplantısına çağırılmıştır. Ankara'da yapılan Konsey toplantısında taraflar arasında askeri konular görüşülmüştür. Bu toplantı aynı zamanda Irak'ın katıldığı son konsey toplantısı olmuştur. Nitekim 14 Temmuz 1958 tarihinde Irak'ta General Kasım'ın gerçekleştirdiği darbe neticesinde Kral Faysal ve Veliaht Abdülillah ile Başbakan Nuri Sait Paşa öldürülmüşlerdi (Pamukçu, 2018, 470).

Ortadoğu'da Dengelerin Değişmesi ve Bağdat Paktı'nın Dağılması

Irak'ta darbe ile kurulan yeni askeri hükümet, Kral Faysal idaresinden aksi yönde bir

dış politika izleyeceğini hemen belli etmiştir. Askeri hükümet SSCB, Çin ve diğer sosyalist devletlerle diplomatik ilişki kurmak için harekete geçmiştir. Bu durum yeni Irak hükümetinin siyasi rengini göstermesi bakımından önemlidir.

Irak'ta gerçekleşen darbe, Batı ile iyi ilişkiler geliştiren Ortadoğu ülkelerini tedirgin eden bir gelişme olmuştur. Nitekim hali hazırda Suriye tarafından sınır güvenliği ihlal edilen Ürdün içeride de bir takım karışıklıklarla karşı karşıya bulunuyordu. Bu durum karşısında bir darbe tehlikesi altında olduğunu düşünen Ürdün yönetimi, İngiltere ve ABD'den yardım istemişti. Bu talep karşısında İngiliz ve Amerikan hükümet yetkilileri bir görüşme yaparak Ürdün'e askeri yardım yapma kararı almışlardı (Çelebi, 2018, s. 45 vd). Yardım İngiliz askerlerinin Ürdün'e konuşlandırılması şeklinde olacak, Lübnan'a yönelik gerçekleştirilen ABD askeri yığınağı ile koordineli bir şekilde gerçekleşecekti. Neticede, 17 Temmuz 1958 tarihinde iki taburdan oluşan İngiliz güçleri hava yolu ile Ürdün'e indirilmiştir. Bağdat Paktı'na üye olan devletler de ABD'nin Lübnan'da, İngiltere'nin ise Ürdün'de ki askeri operasyonlarını desteklediklerini ilan etmişlerdir (Göktepe, 2002: 1715 vd; Akşam, 18 Temmuz 1958).

Irak'ta ki askeri darbeden en çok etkilenen ülke şüphesiz İngiltere olmuştur. I. Dünya Savaşı'ndan sonra İngiltere'nin manda ve himayesi altına giren Irak 1932senesinde bağımsızlığına kavuşmuştur. Bununla birlikte Irak üzerinde İngiliz nüfuzu etkisini sürdürmüştür. Askeri darbe gerçekleştiğinde İngilizler eski yönetimin tekrar iş başına gelmesi için herhangi bir irade göstermemiş olmakla birlikte Irak üzerindeki etkisini korumak için çeşitli tedbirler almışlardır. Ancak alınan tedbirler işe yaramamış olacak ki 1959 yılının Mart ayında Habbaniye'deki İngiliz askeri üssü boşaltılmıştır. Bu durum "son İngiliz askerinin Basra'dan ayrılması" anlamına gelmektedir. Bununla birlikte İngiliz hükümetinin her hangi bir sıkıntı yaşamadan askerlerini bölgeden çıkarmayı başardıkları için memnun oldukları bilinmektedir.

Irak darbesi ile yaşanan gelişmeler Bağdat Paktı'nın işlevselliğini de olumsuz şekilde etkilemiştir. Yeni Irak hükümeti Bağdat Paktı'ndan çekildiğini hemen açıklamamış fakat konsey toplantılarına da katılmamıştır. Bu durum karşısında özellikle petrol yatakları konusunda İngilizlerin menfaatleri de zarara uğramış ve artık İngilizler de Bağdat Paktı'nın varlığı sorgulamaya başlamışlardır(Göktepe, 2002: 1718).

Irak Darbesi'nin ardından Bağdat Paktı üyelerinin 15 Temmuz 1958 tarihinde Ankara'da toplanarak darbeyi kınadıkları bilinmektedir. Ayrıca dönemin Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu bir açıklama yaparak Irak darbesini ve General Kasım'ın rejimini tanımadığını ilan etmiştir (Milliyet, 16 Temmuz 1958). Irak'ın da Batı Bloku'na karşı bir politika geliştirip SSCB başta olmak üzere sosyalist devletlerle yakın ilişkiler kurması Bağdat Paktı'nın sonunun geldiğini göstermiştir. Nitekim 24 Mart 1959 tarihinde Irak Hükümeti Bağdat Paktı'ndan çekildiğini açıklamıştır.

Irak'ın çekilme kararı üzerine Bağdat Paktı'nın işleyişinin nasıl olacağı üye devletler tarafından müzakere edilmiş ve 19 Ağustos 1959 tarihinde teşkilatın ismi CENTO (Central Treaty Organisation/Merkezi Antlaşma Teşkilatı) olarak değiştirilmiştir. Türkiye, İngiltere, İran ve Pakistan'ın üye oldukları, ABD'nin de "ortak" statüsü ile katıldığı CENTO'nun merkezi Ankara olmuştur. CENTO'nun anlaşma metni olarak ise Bağdat Paktı için imzalanan metin aynen muhafaza edilmiştir (Cumhuriyet, 20-22 Ağustos 1959). CENTO, askeri iş birliği noktasında herhangi bir önem taşımamış, Bağdat Paktı'nın yarattığı etkiye sahip olmamıştır. Bununla birlikte ekonomik kalkınma ve iş birliği konularında Türkiye, İran ve Pakistan açısından önem arz ettiği bilinmektedir.

CENTO'nun kurumsal varlığı yirmi yıl kadar sürmüştür. 1979 yılında İran İslam Devrimi'nin gerçekleşmesiyle yeni İran yönetimi CENTO'dan ayrılmıştır. Buna mukabil Pakistan da 12 Mart 1979 tarihinde CENTO'nun Pakistan'ın emniyetini sağlayamadığı

gerekçesi ile teşkilattan ayrılmıştır. 13 Mart 1979 tarihinde ise Türkiye, İran ve Pakistan'ın CENTO'dan çekilmelerini saygı ile karşıladığını bildirerek CENTO'nun artık bölgesinde işlevini yitirdiğini gerekçesiyle örgütün sona ermesi hususunda gerekli hukuki işlemleri gerçekleştireceğini ilan etmiştir. Böylece 1955 yılında Bağdat Paktı ile başlayan ve CENTO ile devam eden bölgesel iş birliği sona ermiştir (Bostancı, 2013:181 vd).

Sonuç

II. Dünya Savaşı'ndan sonra SSCB'nin Türkiye için açık bir tehdit haline gelmiş olması, Türk hükümetinin bu tehdit karşısında önlem almasını zaruri hale getirmiştir. Türk hükümeti bu noktada bir nevi denge politikası izleyerek SSCB karşısında Batılı devletlerin desteğini kazanmaya çalışmıştır. Süreç içinde SSCB'nin ideolojik ve siyasi yayılmasının kendileri için de tehdit arz ettiğini gören ABD ve İngiltere, eski müttefikleri ile rekabet içerisine girerken Türkiye'nin mevcut durumunu da göz önünde bulundurmışlardır. ABD Hükümeti'nce ilan edilen Truman Doktrini ve Marshall Planı ve Ankara'nın NATO'ya girmek için yaptığı başvurunun 1952üyelikle sonuçlanması, Türkiye'nin Batılı cephenin bir üyesi haline geldiğini göstermesi bakımından önemli gelişmelerdir.

Soğuk Savaş olarak adlandırılan dönemde Türkiye, SSCB'nin sınır komşusu durumunda olmasının da etkisiyle, güvenlik endişelerini sadece NATO ve BM teşkilatları marifetleriyle gidermeye çalışmamış, bölgesel iş birliğine de önem vermiştir. Türkiye bu noktada, SSCB'nin Ortadoğu'da ki etkilerinin kendi menfaatlerine zarar vereceği endişesini taşıyan İngiltere ve ABD ile ortak hareket etme ihtiyacı hissetmiştir. Bu ihtiyacın bir sonucu olarak da Türkiye; İngiltere, İran ve Irak'ın katılımları ile oluşacak Bağdat Paktı'na öncülük etmiştir.

Bağdat Paktı kuruluşu, varlığı ve faaliyetleri ile SSCB ve onun siyasi anlamda etkisi altında bulunan Mısır ile Hindistan gibi devletleri her konuda rahatsız etmiştir. Özellikle Mısır, Arap dünyasının lideri olmak için özellikle Irak üzerinde baskı kurmuş ve Türkiye'nin Ortadoğu'da nüfuz kazanmasına engel olmak için saldırgan politikalar geliştirmiştir. Türkiye ise Ortadoğu üzerinde nüfuz kuran sosyalizme karşı en az Mısır kadar saldırgan politikalar geliştirmiş ve sosyalist rejime sahip ülkelere müdahalede bulunulmasını dahi savunmuştur. Türk Hükümeti'nin bu yöndeki tutumu ise Türkiye için "kraldan çok kralcı" benzetmesinin yapılmasına neden olmuştur. Bu benzetmede bahsedilen kral şüphesiz ABD'dir. Ne yazık ki Türkiye, güvenlik endişelerinin bir sonucu olarak bölgedeki ABD ve yerine göre İngiltere'nin menfaatlerinin bir nevi savunucusu haline gelmiştir.

Bağdat Paktı, kuruluş ve işleyişi itibariyle Arap dünyasında kabul görmemiş hatta bölgede Türkiye ve Batılı devletlerin istemediği sonuçların doğmasına sebep olmuştur. SSCB bölgedeki menfaatlerini korumak adına tedbirli davranmış ve kısa süre içerisinde ideoloji ihracını sağlam bir zemine oturtmuştur. Bunun en önemli göstergesi ise, Irak'ta Türkiye ile yakın ilişkiler içerisinde bulunan ve Batılı devletlerle müttefik kalma arzusunu taşıyan Kral Faysal ve Başbakan Nuri Sait Paşa'nın askeri bir darbe ile devrilmesi olmuştur. Bu darbeden sonra Irak sosyalist ve bağlantısız devletlere yaklaşmış ve Bağdat Paktı dağılmıştır. Bağdat Paktı'nın dağılmasının ardından kurulan CENTO ise hiçbir surette bu pakt kadar etki gösterememiştir. Varlığını yirmi yıl kadar sürdüren CENTO'da yine Bağdat Paktı gibi üye ülkelerde yaşanan askeri ve siyasi krizlerin neticesi olarak 1979'da işlerliğini kaybetmiştir.

Ortadoğu üzerinde yaşanan gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda Bağdat Paktı'nın sosyalizmin bölgede güçlenmesine sebep olduğu sonucuna ulaşmak mümkündür. Türkiye açısından değerlendirilecek olursa; Bağdat Paktı, Türkiye'nin jeopolitik konumu dolayısıyla dış politikada aktif bir rol oynayabileceğini göstermesi hususunda verilebilecek önemli örneklerden biri olmuştur. Ancak Bağdat Paktı çerçevesinde Türkiye'nin, bölgede

ABD başta olmak üzere Batı Bloku'nun menfaatlerini temsil etmiş olması, Atatürk döneminde; "Tam Bağımsızlık" hedefi üzerine inşa edilmiş dış politika ilkelerinden taviz verildiğini göstermektedir. Bu yönü ile Türkiye'nin Bağdat Paketi'na öncülük etmesi iyi niyetli bir politika olmakla birlikte bu politika ne yazık ki faydalı bir sonuç doğurmamış ve amacına hizmet etmemiştir.

KAYNAKÇA

- Akkaya, Bülent.(2012). Türkiye'nin Nato Üyeliği ve Kore Savaşı. *Akademik Bakış Dergisi*. Sayı: 28. Yıl: 2012/Ocak-Şubat, 1-20.
- Albayrak, Mustafa.(2005). Türkiye'nin Ortadoğu Politikaları(1920-1960). *Fırat Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Dergisi*. Cilt: 3. Sayı: 2. Elazığ. Erişim: <http://www.mustafaalbayrak06.com/tr/?p=74Ortado>
- Armaoğlu, Fahir.(2015). *20 Yüzyıl Siyasi Tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Aydın, Mehmet Korkud (2019). Ortadoğu'da Soğuk Savaş Döneminde Yaşanan Siyasi Gelişmeler ve Krizler. *Türkiye Ekseninde Ortadoğu, Olaylar, İdeolojiler ve Kimlikler*, (1918-1991). (ed. Mehmet Korkud Aydın). Ankara: Berikan Yayınları.
- Bostancı, Mustafa.(2013). Türk-Arap ilişkilerine etkisi bakımından Bağdat Paketi. *Akademik Bakış Dergisi*. Cilt: 7. Sayı:13. (Kış). 171-184.
- Çelebi, Onur, (2017). 14 Temmuz 1958 Irak Darbesinin Türk iç politikasına yansımaları. *Electronic Turkish Studies*, 12/31, 41-60
- Çetinkaya, Selma Göktürk.(2016). Bağdat Paketi'nin kuruluş sürecinde Türkiye'nin Ortadoğu ve Batı ile ilişkileri. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*. Yıl:1. Ortadoğu Özel Sayısı. 1-29.
- Duman, Sabit (2005). Ortadoğu Krizleri ve Türkiye. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 35/36. 313-332.
- Ekincikli, Mustafa.(2010). *İnönü-Bayar Dönemi Türk Dış Siyaseti*. Ankara
- Göktepe, Cihat.(2002). Bağdat Paketi'ndan CENTO'ya geçiş. *Türkler Ansiklopedisi*. Cilt:16. 1715-1717.
- Karacan, Ali Naci (1955). Lübnan'ın Oynadığı Mühim Rol. *Milliyet*, 4 Nisan.
- Küçükvatan, Mahir.(2011). Soğuk Savaşın Türk Dış Politikasına etkileri ve 1957 Türkiye-Suriye bunalımı. *ÇTTAD*. XI/23. (Güz). 73-91.
- Narınç, Ökkeş. (2019). 1914-1945 yılları arasında Türkiye'nin Ortadoğu politikası, *Türkiye Ekseninde Ortadoğu (1918-1991)*.(ed. Mehmet Korkud Aydın). Ankara: Berikan Yayınları.

- Pamukçu, Gürkan (2018). Ankara Antlaşması'ndan Bağdat Paketi'ne uluslararası antlaşmalar ışığında Türkiye- Irak siyasi ilişkileri. *Elektronik Turkish Studies (Economic, Finance and Politics)*, 13/22, 451-474
- Sander, Oral. (2002). *Siyasal Tarih (1918-1994)*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Serbest, M. Bürkan.(2016). Bağdat Paketi'nin kuruluş süreci ve gelişiminde Türkiye'nin rolü. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Yıl: 2016. Cilt: 5. Sayı: 3. 401-424.
- Seydi, Süleyman.(2011). Demokrat Parti'nin dış politikada alternatif arayışı (1957-1960). *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Yıl: 2011/2. Sayı: 14. 1-16.
- Soysal, İsmail.(2000). *Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağlıları (Cilt II 1945-1990)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Yeşilbursa, Behçet Kemal.(2010). Demokrat Parti dönemi Türkiye'nin Ortadoğu politikası (1950-1960). *History Studies*. Yıl: 2010. Ortadoğu Özel Sayısı, 67-98.
- Ural, Selçuk, Topçu, İlyas (2016). Soğuk Savaş dönemi Türk basınında Sovyet tehdidi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:9 Sayı: 44. 519-532.
- Yeşilbursa, Behçet Kemal.(2010). Demokrat Parti dönemi Türkiye'nin Ortadoğu politikası (1950-1960). *History Studies*. Yıl: 2010. Ortadoğu Özel Sayısı, 67-98.
- Yılmaz; Hasan.(2016). Adnan Menderes dönemi Türkiye-Ortadoğu ilişkileri. *Birey ve Toplum*. (Güz). Cilt: 6. Sayı:12. 203-232.
- Adnan Menderes'in Irak Millet Meclisinde yaptığı konuşma (1955). *Cumhuriyet*, 13 Ocak.
- Adnan Menderes'in mühim beyanati. (1955). *Akşam*, 6 Mart 1955.
- Ankara Konferansı dün nihayete erdi. (1958). *Milliyet*, 16 Temmuz 1958.
- Arap Devletleri arasında buhran (1955). *Hürriyet*, 31 Ocak.
- Arap heyeti Bağdat'ta (1955). *Akşam*, 1 Şubat.
- Bağdat'da Sefaretimize dün sabah bir el bombası atıldı (1955). *Cumhuriyet*, 31 Ocak.
- Bağdat gazetelerinin neşriyatı (1955). *Cumhuriyet*, 8 Ocak.
- İngiliz- Irak Anlaşması dün Bağdat'ta imzalandı. (1955). *Milliyet*, 5 Nisan.
- Lübnan Devlet Reisi şehrimize geldi. (1955). *Milliyet*, 6 Nisan.
- Mısır Hükümeti nihayet işi yalana, iftiraya, şantaja döktü (1955). *Cumhuriyet*, 27 Şubat 1955.
- Mısır'ın teşebbüsü fiyasko ile bitti (1955). *Akşam*, 3 Şubat.

Pakistan, Bağdat Paktına katıldı. (1955). *Milliyet*, 24 Eylül.

Pakistan'ı Bağdat Paktına davet ettik (1955). *Milliyet*, 5 Nisan.

Türkiye- Irak Müdafaa Paktı imzalandı (1955). *Hürriyet*, 25 Şubat.

Türkiye-Irak Paktını baltalamak için Mısır'la giriştiği teşebbüsler üzerine Suriye Hükümetine bir nota gönderdik. *Cumhuriyet*, 11 Mart 1955.

Ürdün'e indirme (1958). *Akşam*, 18 Temmuz.

TBMM Zabıt Ceridesi (1955). Devre: 10, Cilt: 5, İçtima: 1, 26 Şubat.

Akşam Gazetesi.(1955). 22 Nisan.

Cumhuriyet Gazetesi.(1959). 20 Ağustos.

Cumhuriyet Gazetesi.(1959). 22 Ağustos.

Halkçı Gazetesi.(1955). 22 Nisan 1955.

Tan Gazetesi.(1955). 22 Nisan.

Atıf için/Please cite as:

Aydın, M. K. (2020). Bağdat Paktı ve Türkiye'nin Yaklaşımları. *Uluslararası Sosyal Alan Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 135-153.